

5- Arkadaş! Tevhid iki çeşit olur: Birisi âmiyane tevhiddir ki: “Allah’ın şeriki yok ve...”

Tenbih

Arkadaş! Tevhid iki çeşit olur:

Birisi âmiyane tevhiddir ki: “Allah’ın şeriki yok ve bu kâinat onun mülküdür.” der. Bu kısım tevhid sahiplerinin fikirce gaflet ve dalalete düşmeleri korkusu vardır.

İkincisi hakiki tevhiddir ki: “Allah birdir, mülk onundur, vücud onundur, her şey onundur.” der; lâyetezelzel bir itikada sahiptirler. Bu kısım tevhid sahipleri, her şeyin üstünde Cenab-ı Hakk’ın sikkesini görür ve her şeyin cephesinde bulunan mührünü, damgasını okur. Ve bu sayede huzurî bir tevhid melekesi mâliki olurlar ki dalalet ve evhamın taarruzundan kurtulurlar.

Kur’an-ı Hakîm’den istifade ettiğimiz ikinci kısım tevhidin birkaç mertebelerini birkaç lem’a zımında izah edeceğiz.

Arkadaş! Tevhid iki çeşit olur:

Birisi âmiyane tevhiddir ki: “Allah’ın şeriki yok ve bu kâinat onun mülküdür.” der. Bu kısım tevhid sahiplerinin fikirce gaflet ve dalalete düşmeleri korkusu vardır.

Âmiyâne Tevhid

“Âmiyâne tevhid” kişinin Allah’ın birliğini kabul etmesi fakat bu imanı delil, tefekkür ve tahkikle kuvvetlendirmemesi demektir. Böyle bir insan “Kâinat Allah’ındır” der; fakat kâinatın her sayfasında Allah’ın kudret mührünü okuyamaz. “Rızkı Allah verir” der; fakat kalbi patrona, mala, ticarete, müşteriye fazlaca bağlanır. “Şifa Allah’tandır” der; fakat hastalık ve ilacı hakiki fail gibi görür.

Şerik Yok Demek Yetmez

“Allah’ın şeriki yoktur” demek doğrudur; fakat tevhidin kemali yalnız bu cümleyi söylemekle tamam olmaz. Çünkü şerik sadece “ikinci bir ilah var” demekle olmaz. İnsan bazen farkında olmadan sebeplere tesir verir, kudreti tabiata taksim eder, hâdiseleri kendi kendine oluyor zanneder. İşte bu da fikrî gaflete kapı açar.

Kâinat O’nun Mülküdür

“Kâinat O’nun mülküdür” demek, yerde ve gökte ne varsa hepsinin Allah’ın hâkimiyeti altında olduğunu kabul etmektir. Fakat bu kabul, kalpte canlı bir şuur hâline gelmezse insan yine eşyaya bağımsızlık vehmedebilir. Mesela yağmuru buluttan, meyveyi ağaçtan, ölümü hastalıktan, başarıyı zekâdan, rızıkı maaştan, izzeti makamdan, mahsulü tarladan, sütü inekten, balı arıdan bilmeye başlar.

Gaflet Tehlikesi

Bu kısım tevhid sahiplerinin gaflete düşme korkusu vardır. Çünkü imanları vardır ama nazarları her an Allah’a bakmaz. Sebepler perdesinde takılırlar. Nimet gelir, Mün’im’i unuturlar. Musibet gelir, Hakîm-i Rahîm’i göremezler. Ölüm gelir, sadece ayrılığı görürler. Hayat akar gider; fakat kalp, her şeyin arkasındaki ilahî tasarrufu okuyamaz.

Dalalet Tehlikesi

Dalalet tehlikesi ise daha ağırdır. Çünkü delillerle kuvvetlenmemiş bir iman, şüpheler karşısında kolay sarsılabilir. Bir inkârcının sözü, bir felsefî itiraz, bir bilim adına ortaya atılan yanlış yorum, böyle bir kişinin zihninde büyüyebilir. Çünkü elinde o şüpheyi dağıtacak tahkikî iman delilleri yoktur.

Netice

Âmiyâne tevhid imandır; fakat zayıf ve tehlikelere açık bir imandır. Hakiki emniyet, tevhidin tahkikî hâle gelmesidir. Yani insanın her şeyde Allah’ın mührünü görmesi, her nimette O’nun rahmetini okuması, her hâdisede O’nun hikmetini sezmesi ve sebepleri yalnız birer perde bilmesidir. Tevhid böyle yerleşirse gaflet azalır, vesvese söner, dalalet kapıları kapanır.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِيْ كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۗ قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنُ ۗ قَالَ بَلَىٰ وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي ۗ قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِيَنَّكَ سَعْيًا ۗ وَاعْلَمَنَّ أَنَّهُ

اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ حَكِيمٌ

Hani İbrahim, “Rabbim! Ölülerini nasıl dirilttiğini bana göster” demişti. Allah, “Yoksa inanmadın mı?” buyurdu. İbrahim, “Hayır, inandım; fakat kalbim mutmain olsun diye istiyorum” dedi. Allah buyurdu ki: “Öyleyse dört kuş al, onları kendine alıştır; sonra her dağın üzerine onlardan bir parça koy; sonra onları çağır, koşarak sana gelirler. Bil ki Allah Azîz’dir, Hakîm’dir.”

Bakara Sûresi, 2/260

Bu Ayetin Dersi

Hz. İbrahim’in “Rabbim göster” demesi şüpheden değil, yakîn talebindendir. Çünkü kendisi açıkça “بلى / Evet, iman ettim” diyor. Fakat imanının kalpte daha kuvvetli bir itminana ulaşmasını istiyor. Demek delil istemek imansızlık değildir; bilakis imanı taklitten tahkike, bilgiden müşahedeye, kabulden sarsılmaz yakîne çıkaran peygamberî bir yoldur.

Üzeyr Aleyhisselâm Kıssasının Dersi

Üzeyr aleyhisselâm da harap olmuş bir beldeye bakarak, “Allah burayı ölümünden sonra nasıl diriltecek?” demişti.

Cenab-ı Hak ona ölümü, dirilişi, zamanın geçişini, yiyeceğin bozulmadan kalmasını ve eşeğin kemiklerinden yeniden yaratılışını gösterdi. Böylece iman hakikati sadece akılda kalan bir bilgi olmaktan çıktı; göz önüne serilen canlı bir delile dönüştü.

Başta “Nasıl diriltecek?” diyen kalp, delil ve müşahedeye sonunda “Artık biliyorum ki Allah her şeye kadirdir” makamına yükseldi. İşte tahkikî iman budur: Delil imanı söndürmez, bilakis parlatır. Müşahede imanı zayıflatmaz, aksine onu sarsılmaz bir yakîne çevirir.

Delil Bilmenin Hükümü

İmam-ı Âzam, İmam Şâfiî ve Ahmed bin Hanbel Hazretlerine göre, bir Müslüman’ın imanî meselelerde delil araması ve iman hakikatlerini delilleriyle öğrenmesi vaciptir. Bir kimse bu delilleri bilmesede, kalben tasdik ettiği için mümindir; fakat delil talebini terk ettiği ve imanını tahkik mertebesine çıkarmadığı için asi ve günahkâr olur. Cumhur ulemânın görüşü de bu istikamettedir.

İmam Eş’arî’nin Görüşü

İmam Eş’arî Hazretleri ise bu meselede daha ileri bir hüküm beyan etmiş ve delili, imanın sıhhat şartı olarak görmüştür. Ona göre iman hakikatlerini aklî delilleriyle bilmeyen kimse,

mutlak manada mümin sayılmaz. Bununla beraber böyle bir kimse, kalbinde tasdik ve kabul bulunduğu için kâfir de değildir; fakat delil aramayı ve tahkiki terk ettiği için asi hükmündedir.

Müslümanın Vazifesi

O hâlde bir Müslüman'ın en öncelikli vazifelerinden biri, iman hakikatlerini delilleriyle öğrenmektir. Bu vazife ona vaciptir. Hatta İmam Eş'arî'nin görüşüne göre bu mesele yalnız vacip olmakla kalmaz; imanın sıhhatiyle doğrudan alakalı bir şart hâline gelir. Bu iş namaz kılmak, oruç tutmak ve kurban kesmek gibi kişiye lazım olan bir ibadettir. Farz-ı kifaye değil, kendisine farz-ı ayn olan bir ilimdir.

Risale-i Nur'un Bu Noktadaki Kuvveti

Risale-i Nur'un en büyük kuvvetlerinden biri, imanı yalnız taklidî bir kabul olarak bırakmaması; akla, kalbe, ruha ve vicdana hitap ederek onu tahkik mertebesine çıkarmasıdır. İnsan "Allah vardır, birdir" der; fakat Risale-i Nur ona kâinatın her sayfasında bu hakikatin mührünü okutacak bir nazar kazandırır.

Delilden Şuura Geçiş

Risale-i Nur sadece delil göstermez; delili insanın iç dünyasında canlı bir iman şuuruna dönüştürür. Bir çiçekte rahmeti, bir zerrede kudreti, bir baharda haşri, bir nimette Mün'im-i Hakikî'yi gösterir. Böylece okuyucu, Allah'ın varlığını ve birliğini yalnız öğrenmiş olmaz; adeta görür gibi yakîn kazanmaya başlar.

Şüphelere Karşı Siper

Bu zamanda imanlara hücum eden vesveseler, felsefî itirazlar ve maddeci telkinler çoktur. Risale-i Nur, bu şüpheleri yalnız reddetmekle kalmaz; onların kökünü aklî, mantıkî ve temsilî delillerle keser. Bu yüzden Risale-i Nur okumak, sadece bilgi edinmek değil; imanı muhafaza etmek, kalbi kuvvetlendirmek ve fikri dalaletten korumaktır.

Kim imanını miras aldığı bir kabulden çıkarıp sağlam, delilli ve sarsılmaz bir yakîne ulaştırmak istiyorsa Risale-i Nur'a ciddi şekilde yönelmelidir. Çünkü bu eserler, âmiyâne tevhidi hakiki tevhide, taklidî imanı tahkikî imana, kuru bilgiyi huzurî bir marifete çevirecek kuvvetli bir iman dersidir.

İkincisi hakiki tevhiiddir ki: "Allah birdir, mülk onundur, vücut onundur, her şey onundur." der; lâyetezelzel bir itikada sahiptirler. Bu kısım tevhid sahipleri, her şeyin üstünde Cenab-ı Hakk'ın sikkesini görür ve her şeyin cephesinde bulunan mührünü, damgasını okur. Ve bu sayede huzurî bir tevhid melekesi mâliki olurlar ki dalalet ve evhamın taarruzundan kurtulurlar.

Hakiki Tevhid

Hakiki tevhid, insanın sadece “Allah’ın ortağı yoktur” demesi değil; bütün varlıkta, bütün hadiselerde, bütün sebeplerin arkasında Allah’ın kudretini, mülkünü, tasarrufunu ve hâkimiyetini görmesidir. Böyle bir insan “Allah birdir” derken bunu yalnız diliyle söylemez; aklıyla anlar, kalbiyle tasdik eder, nazarıyla kâinatta okur.

“Allah Birdir”

“Allah birdir” demek, kâinatta hakiki fail, hakiki malik, hakiki yaratıcı ve hakiki tasarruf sahibi yalnız Allah’tır demektir. Yağmuru bulut yaratmaz, meyveyi ağaç yapmaz, şifayı ilaç vermez, rızkı maaş temin etmez. Bunların hepsi Allah’ın kudretine perde olan sebeplerdir. Hakiki tevhid sahibi sebepleri inkâr etmez; fakat sebeplere tesir vermez.

“Mülk O’nundur”

“Mülk O’nundur” demek, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah’ın malı, memleketi ve tasarrufu altında olduğunu bilmektir. İnsan kendi bedenine bile hakiki malik değildir. Gözünü kendisi yapmamış, kalbini kendisi çalıştırmamış, ruhunu kendisi vermemiştir. Demek insan da, bedeni de, malı da, evladı da, dünya da Allah’ın mülküdür.

“Vücut O’nundur”

“Vücut O’nundur” ifadesi çok derin bir tevhid dersidir. Yani varlık Allah’tandır. Bir şeyin yokluktan çıkıp varlık sahasına gelmesi ancak Allah’ın yaratmasıyla olur. Zerre de O’nunla vardır, yıldız da O’nunla vardır. Çiçek de O’nun var etmesiyle açar, insan da O’nun hayat vermesiyle yaşar. Eşya kendi başına var değildir; her an Allah’ın kudretiyle ayakta durmaktadır.

“Her Şey O’nundur”

“Her şey O’nundur” demek, hiçbir varlığın Allah’tan bağımsız olmadığını kabul etmektir. Kuvvet O’nun, ilim O’nun, hikmet O’nun, rahmet O’nun, yaratmak O’nun, yaşatmak O’nun, öldürmek O’nundur. İnsan “benim” dediği her şeyde aslında emanetçi olduğunu anlar. Bu anlayış, kalpte hem teslimiyet doğurur hem de büyük bir huzur meydana getirir.

Lâyetezelzel İtikad

“Lâyetezelzel” sarsılmaz demektir. Hakiki tevhid sahibi, şüphelerle kolay yıkılmaz. Çünkü onun imanı sadece çevreden duyduğu bir bilgi değildir; kâinatın her tarafında delillerini gördüğü kuvvetli bir kanaattir. Bir çiçek, bir hücre, bir yıldız, bir damla su, bir insan yüzü onun imanını destekleyen birer şahittir.

Sikke ve Mühür

Her şeyin üstünde Allah’ın sikkesini görmek, her varlıkta Allah’a ait sanat, hikmet, rahmet ve

kudret damgasını okumaktır. Mesela bir elmaya bakan hakiki tevhid sahibi sadece meyve görmez; onda toprağı, suyu, güneşi, havayı, ağacı ve insanın ihtiyacını birlikte gören sonsuz bir ilmi okur. Bir çiçeğe bakar; renginde sanat, kokusunda rahmet, ölçüsünde hikmet, yaratılışında kudret görür.

Damgayı Okumak

Her şeyin cephesindeki mühür şudur: Bir şeyi kim yaratmışsa, her şeyi de O yaratmıştır. Çünkü bir meyveyi yaratmak için ağacı, toprağı, havayı, suyu, güneşi, mevsimleri ve insanın rızık ihtiyacını bilmek gerekir. Demek bir elmayı yapan kim ise, bütün kâinatı idare eden de O'dur. İşte hakiki tevhid sahibi bu damgayı okur.

Huzurî Tevhid

“Huzurî tevhid melekesi” demek, insanın Allah'ı yalnız namazda değil, hayatın her anında hatırlayacak bir iman şuuruna sahip olmasıdır. Nimet gelince Mün'im'i görür. Musibet gelince Hakîm-i Rahîm'i görür. Rızık gelince Rezzâk'ı görür. Şifa gelince Şâfî'yi görür. Ölüm gelince Mâlikü'l-Mülk'ün hükmünü görür.

Meleke Hâline Gelmesi

Meleke, bir hakikatin insanda yerleşmiş hâle gelmesidir. Nasıl ki usta bir sanatkâr işini zorlanmadan yapar; hakiki tevhid sahibi de hadiseleri iman gözüyle okumaya alışır. Sebeplerde boğulmaz, tesadüfe düşmez, tabiatta takılmaz. Her şey ona Allah'ı hatırlatan bir pencere olur.

Dalalet ve Evhamdan Korunmak

Bu seviyeye çıkan insan, dalalet ve evhamın hücumundan büyük ölçüde kurtulur. Çünkü kalbine bir şüphe geldiğinde, karşısında kâinat kadar delil bulur. Bir vesvese ona “Bu kendi kendine olabilir mi?” dediğinde, o her varlıkta görünen ölçüyü, hikmeti, sanatı ve gayeyi göstererek cevap verir. Böylece imanı sarsılmaz, kalbi dağılmaz, fikri karışmaz.

İki yolun kıyası

Hakiki tevhid, “Allah birdir” sözünü kâinatın her sayfasında okuyabilmektir.

- Âmiyâne tevhid insanı mümin yapar; fakat hakiki tevhid insanı sarsılmaz kılar.
- Birincisi Allah'ın birliğini kabul eder; ikincisi her şeyde Allah'ın birliğini görür.
- Birincisi sebeplerde takılabilir; ikincisi sebeplerin arkasında Müsebbibü'l-Esbâb olan Allah'ı bulur.
- Birincisi “kâinat Allah'ındır” der; ikincisi kâinatın her zerresinde Allah'ın mührünü okur.
- Birincisi tevhidi dil ile söyler; ikincisi tevhidi kalp, akıl, ruh ve nazar ile yaşar.
- Birincisi nimeti görür; ikincisi nimetin arkasında Mün'im-i Hakikî'yi tanır.

- Birincisi yağmura bakar, bulutu görür; ikincisi yağmurda rahmetin eliyle inen ilahî ihsanı seyreder.
- Birincisi meyveyi ağaçtan bilir; ikincisi ağaçta Rezzâk-ı Hakikî'nin rızık sofrasını görür.
- Birincisi şifayı ilaçtan bekler; ikincisi ilacı vesile bilir, şifayı Şâfî olan Allah'tan ister.
- Birincisi ölümü hastalığa verir; ikincisi hastalığı perde bilir, ruhu alanın Allah olduğunu anlar.
- Birincisi başarıyı zekâdan, makamdan ve çalışmaktan bilir; ikincisi çalışmayı vazife, muvaffakiyeti Allah'ın lütfu bilir.
- Birincisi rızkı maaştan, dükkândan ve müşteriden zanneder; ikincisi bütün kapıların arkasında Rezzâk olan Allah'ı görür.
- Birincisi musibette yalnız acıyı görür; ikincisi musibetin arkasında hikmet, rahmet ve terbiye cihetini de okur.
- Birincisi ölümden ayrılığı görür; ikincisi ölümden ebedî âleme açılan bir kapı ve ilahî bir sevk görür.
- Birincisi sebepleri fazla büyütür; ikincisi sebepleri kudretin önünde ince bir perde bilir.
- Birincisi "Allah var" der; ikincisi her varlıkla "Allah var ve birdir" hakikatini yeniden tasdik eder.
- Birincisi şüphe gelince sarsılabilir; ikincisi şüphe gelince kâinat kadar delille ona cevap verir.
- Birincisi imanını miras gibi taşır; ikincisi imanını delil, tefekkür ve tahkikle kuvvetlendirir.
- Birincisi gaflet içinde tevhidi unutabilir; ikincisi huzurî tevhid ile her hâdisede Allah'ı hatırlar.
- Birincisi eşyaya mana-yı ismî ile bakabilir; ikincisi eşyayı mana-yı harfî ile okur, yani her şeyi Allah'a bakan bir ayet bilir.
- Birincisi "benim malım, benim evladım, benim bedenim" der; ikincisi hepsinin emanet olduğunu bilir.
- Birincisi kâinatı dağınık ve ayrı ayrı sebeplerin işi gibi görebilir; ikincisi bütün kâinatı bir tek Rabbin muntazam memleketi olarak seyreder.
- Birincisi tevhidi bilgi olarak bilir; ikincisi tevhidi meleke hâline getirir.
- Birincisi Allah'ın ortağı olmadığını kabul eder; ikincisi hiçbir şeyin Allah'tan bağımsız olmadığını idrak eder.
- Birincisi iman eder; ikincisi imanının lezzetini, nurunu ve emniyetini hisseder.
- Birincisi dalalet ve evhamın hücumuna açık kalabilir; ikincisi her şeyde Allah'ın sikkesini gördüğü için vesvese ve şüphelerden korunur.